

Literatur — IRODALOM — Litterature.

Dr. Roska Márton: *Az ősrégészet kézikönyve. I. A régebbi kőkor.* Cluj-Kolozsvár. 1926. 8° 1—345 lap, 214 ábra. Szerző kiadása, Minerva-nyomda.

Mikor vagy két évvel ezelőtt megkaptam az előfizetési felhívást erre a könyvre, elcsodálkoztam magamban és egy kicsit sajnáltam is a szerzőt, aki a maga kiadásában, előfizetések által biztosítva akarja kiadni az ősrégészet magyar kézikönyvét. *Erdélyi lélek* kell hozzá, — gondoltam magamban, — erős és hívő, amilyenektől mi ideát elszoktunk. Itthon való tapasztalatokon okulva nem is igen hittem, hogy meg fog jelenni a könyv s hogy megjelent és átlapoztam, még jobban megerősödtem abban a hitemben, hogy Erdély lelke kellett hozzá. Nálunk ez a könyv ebben a formában ma nem láthatott volna napvilágot. Legföljebb díszkötösbe öltözve, félbőrben, színes táblákkal, könyvespolera és részletfizetésre alkalmasan. Annyira már vagyunk, hogy így még az ősrégészetet is bebocsátjuk a házukba, — elolvasni azért nem muszáj.

Igaz, hogy Roska könyve nem is a nagyközönség számára készült, hanem szakembereknek és ezek közt igazán „szellemi közszükséglet számba megy“, ahogy az előszó mondja. Tudok olyan vidéki régészt, aki még 1920-ban is *Rómer Flóris Műrégészeti Kalauzá*-ra bízta magát, a mi valóban nagyon hasznos kalauz volt ötven évvel ezelőtt, de már rég nem egyéb kegyelettel tekintendő könyvészeti ritkaságnál. Az agancskapa is nagyon hasznos, sőt nélkülözhetetlen szerszám volt a maga idejében, de azért már a bronzkorban se azzal művelték a földet. Nem a vidéki régészek az okai, hogy közülök azoknak, akik körülményeiknél fogva könyvtárhoz nem juthattak, még akkor is őskori szerszámokkal kellett művelniük a tudományt, mikor a magyar régészet már messze maga mögött hagyta kőkorát és bronzkorát.

Nem akarok ezzel se holtakat, se élőket vádolni, mert az úgy se tenne jóvá semmit s meg nem mentheti többé azt a sok elkallódott ősrégészeti értéket, amit a magyar föld évezredekén át megőrzött magában s ami veszendőbe ment a magyar régészet szervezetlensége és gazdátlan-sága s nem utolsó sorban amiatt, hogy a régészet vidéki ingyen napszámosait, akik nem éppen földbirtokosokból és bankigazgatókból kerülnek ki, nem igazította útba megbízható kalauz. Ha Roska Márton befejezi

megkezdett művét — s most már hiszek az előszóban jelzett további három kötet megjelenésében is — e tekintetben jóvá van téve három-négy évtized mulasztása. S mire teljes lesz az ősrégészet tudományos kézikönyve, — amely előtt a népszerűsítés feladatát már szerencsésen megoldotta a Hillebrand—Bella-féle mű s utána Lambrecht Kálmán díszműve az ősemberről — akkorra talán véget ér a mai helyzet is, amikor se szervezete, se ura, se gazdája a magyar régészetnek. Legföljebb az a veszedelem érhet, hogy mire régészeti fölkészültségünk teljes lesz, akkorára Csonka-Magyarország Alföldjén lehordják és széttúrják azokat a halmozatokat, amelyek még megmaradtak társaik közül az ősök csontjai és kincsei őrzőinek s amelyek szemünk láttára pusztulnak napról-napra.

Négy kötetre tervezte a művét Roska Márton, megindítván a sorozatot a jelen huszonnégy éves kötettel, amely a régibb kőkort tárgyalja s egy kötetet szánván az újabb kőkornak, egyet a réz- és bronzkornak s az utolsót a két vaskornak. (Amihez én szeretnék hozzágondolni egy ötödik kötetet is, amely szintén hézagot pótolna és egészen gyakorlati célokat szolgálna: múzeumi kézikönyv gyanánt ismertetvén a mai ásatási módszereket, a csontvázakkal való bánást, a leletek kezelését stb. Előbb-utóbb ezt a magyar régészeti könyvet is meg kell írni valakinek s erre is legalkalmasabbnak találnám Roskát, mint gyakorlati régészt is, sok mintaszerű ásatás vezetőjét.)

Tudományunknak kétségtelenül legizgatóbb ága az emberi művelődés gyökereit kutató palaeolithikum s Roska már mostani nagy műve előtt is nagyon figyelemreméltó tanulmányokat publikált ebből a tárgykörből, nemcsak nagy gyűjtő szorgalmának, hanem tiszta judiciumának is bizonyosságát adván. A „kézikönyv“ természetéből következik, hogy ott az egyéniségnek jócskán háttérbe kell szorulni s a megállapított ismeretek közlőjének, kiválógotójának, rendszerezőjének kell előtérbe lépni. Ezt a munkát Roska az anyagát tökéletesen ismerő szakember biztosságával s itt-ott talán túlzott aprólékosságával is végezte, fölhasználván a külföldi szakirodalomnak még a háború utáni adatait is amihez az erdélyi magyar tudós sokféleképpen nehéz helyzetében hozzáférhetett. (Még a *La Nature* 1923. májusi számát is idézi az 1925-ben nyomdába adott könyv.) Rendszere világos és könnyen áttekinthető, ami nagy érdem a palaeolithikum zűrzavaros anyag-komplexumában. A — jobbadán G. Walther után — előrebocsátott és megfelelő arányban adott geológiai rész és az eolithikum kissé bőre eresztett tárgyalása után majd kétszáz oldalon keresztül ismerteti a régi kőkor emberének anyagi kulturáját, mindig szemmel tartva a magyar-földi vonatkozásokat, tiszta kivitelű illusztrációk kíséretében. Mintegy száz oldal jut a pleisztocén ember szellemi kulturájának és ethnológiájának, kiterjeszkedve a temetkezésre, a gazdálkodás formáira, a nyelv, az írás, a zene, a vallás problémáira. A könyvnek ebben a leg-

általánosabb érdekű részében erős kritikával jár az ingoványos bürükön s ez a kritika indokolt is, mert az őstörténeti kérdésekben a fantázia nagy kísértő. Mikor a múlt nyáron a szegedi tanyákon kőkorszakbeli temető ásattam s a zsugorított temetkezés miéjtjéről való találgatásokat meséltem el a föld gazdájának, az öreg paraszt nagyon figyelmesen hallgatott, de mindig mosolygott. A mosolygásnak aztán ezt a magyarázatát adta:

— Az édös apám hosszú életű embör volt, mögerte mindön fogának a kihullását, de azért mind elvitte magával a sírba. Összegyűjtötte a fogait egy kis bőrzacskóban, aztán möghagyta, hogy ha möghal, azokat vele együtt temessék el. El is temettük vele a zacskót, odatöttük az ölébe. Már most azon mosolyogtam, hogy ha ezör esztendő múlva kiásik az apámat, miköt találnak ki arra való nézvést, hogy hogy kerültek a fogai az ölébe.

Roska nem „talál ki“ semmit. Az őstörténet hogyanjaira és miéjtjeire legtöbbször csak „talán“-okkal felel s igyekszik az elméleteket a mai természeti népek életéből való analógiákkal alátámasztani.

A könyvhöz függelékül járul az *Erdély régibb kőkora* című fejezet, amely természetesen legönállóbb része a munkának. Hiszen itt majdnem kizárólag a maga ásatásairól számol be Roska, aki a csoklovinai barlang föltárásával megvetette alapját Erdély palaeolithikumának, még 1912-ben s azóta több ásatásával, amelyek egyikén *Breuil* is résztvett, behozta, hogy Erdély barlangiaitól még sok várnivalójuk van az európai őskor kutatóinak.

Roska Márton sokat tanult a szakirodalomból, sokat azoktól az európai múzeumoktól, amelyeket fölkeresett, de a szeretetét, a lelkiismeretességet, a minden áldozatra kész, minden egyéni érdekét feláldozó idealizmust egykori mesterétől: *Pósta* Bélától tanulta. Az ő emlékének és nagy tanítványa, *László* Ferenc emlékének ajánlja ezt a könyvet, amelynek határkő-jelentősége lesz a magyar régészetben. És a könyv ismeretöje referátuma végén egyszerre hajol meg a halott mester és az élő tanítvány előtt. Nemcsak az ősrégészet kézikönyveért való tisztelgésül, hanem szívbeli hálául is. E sorok íróiát, mint magára hagyott kezdő vidéki régészt a maga nyomorúságán kívül *Pósta* Béla és *Roska* Márton tanították meg tizenöt évvel ezelőtt arra, hogy kell nem kárt tenni, hanem hasznára lenni a tudománynak.

Móra Ferenc.

